

Gospodarska kriminaliteta in spremembe v družbenoekonomskem sistemu

Vsaka družba sama po lastni presoji sankcionira tista obnašanja, ki jih želi omejevati. Seveda pa to praviloma ni družba kot celota, temveč je oblast, ki določa, kaj je prav in kaj ni,¹ katero ravnanje je skladno z vsebino ciljev posamezne družbe v prihodnosti in katero ogroža njihovo doseganje. Primerjava posameznih inkriminiranih ravnanj in ostrine kazenskih ukrepov v različnih družbah opozarja na različno družbeno vsebino, pravni red, ideologijo in politiko.² Tako je na eni strani pravni red, po drugi strani pa tudi mehanizem formalnega družbenega nadzora organiziran tako, da podpira in ščiti politične, t.j. razredne cilje in hotenja vladajoče skupine oz. skupine z močjo.³

Če so inkriminacije in sankcije družbeno determinirane, je treba tudi kriminaliteto vedno vrednotiti v okviru posamezne družbe in njene družbene ureditve. Kot je pravilno ugotovil že Engels,⁴ ostaja le pretežen del kaznivih dejanj zoper lastnino nespremenjen že vse od nastanka človeštva. Družbene spremembe torej prinašajo v posamezno družbo določene nove oblike kriminalitete, medtem ko nekatere druge izginjajo, čeprav praviloma število vedenjskih oblik, zaradi katerih je posameznik lahko kakorkoli kaznovan, nenehno narašča zaradi individualnih in družbenih dejavnikov.⁵

Ob ugotovljeni odvisnosti kriminalitete v neki družbi od splošnih značilnosti družbe⁶ nas zanima, koliko in kako bodo spremembe v našem družbenoekonomskem sistemu⁷ vplivale na spremembe v obsegu in oblikah kriminalitete pri nas, pri čemer nas bo posebej zanimal vpliv teh sprememb na gospodarsko kriminaliteto.

Kriminaliteta ob spremembah družbenoekonomskega sistema

Pri opredelitvi vzrokov kriminalitete je nujno treba izhajati iz splošne narave določene družbe, od njenih materialnih možnosti za življenje in delo, ekonomskih, razrednih in drugih osnovnih struktur kot najglobljih vzrokov socialno odklonskih obnašanj v družbi. To pomeni, da samo stanje določene družbe, njena dezorganizacija, napačno delovanje njenih institucij, organov ali skupin kot tudi razni negativni pojavi, ki se pojavljajo v tej zvezi, delujejo kot kriminogeno ozračje, ki

* Alenka Žnidaršič-Kranjc, diplomiran ekonomist, magister poslovno organizacijskih znanosti, strokovna sodelavka Inštituta za kriminologijo.

¹ Pečar, J., Družbene spremembe in kriminologija, str. 369.

² Pečar, J.: Družbene spremembe in kriminologija, str. 367.

³ Gibbons, D. C., str. 174.

⁴ Engels, F.: Položaj radniške klase u Engleskoj, str. 154.

⁵ Glej obširneje Pečar, J.: Družbene spremembe in kriminologija, str. 267 in 369–370.

⁶ Milutinović, M., str. 293.

⁷ Več o spremembah glej v Žnidaršič-Kranjc, A.: Spremembe v razporeditvi lastnine in moči kot posledica sprememb v družbenoekonomskem sistemu.

funkcionalno proizvajajo deviantno vedenje in v okviru tega tudi kazniva dejanja kot nujen proizvod. Tako se kriminaliteta pojavlja kot funkcija takšnih dezorganiziranih življenjskih razmer.⁸

V času, ko zahodni svet še vedno vidi teoretične rešitve svojih etatiziranih blagovnih ekonomij v smeri samoupravljanja,⁹ se mu mi odrekamo v prepričanju, da z njim ni kaj početi. »Zapletenost družbe, njena razčlenjenost, težave, da bi jo razumeli, stalni neuspehi, da bi uravnavali njeno delovanje«,¹⁰ so povzročili zahteve po korenitejših spremembah družbenoekonomskega sistema. Vendar pa obdobje njegove graditve še dodatno spodbuja razne pojave, procese in vplive, ki nujno pogojujejo nastanek kriminalitete: povečujejo se ekonomska in druge oblike neenakosti, krepijo se protislovja blagovne proizvodnje, mešajo se vplivi različnih sistemov – novega in starega, pa tudi obstoječih sistemov v drugih državah. To prehodno obdobje vsebuje tako elemente, ki so spodbujali in omogočali kriminaliteto v socialističnem samoupravnem sistemu, vnaša elemente kriminogenih dejavnikov iz okolja (razvitih in manj razvitih kapitalističnih držav), hkrati pa rojeva nove negativne in kriminogene dejavnike iz svojih lastnih spremenjenih pogojev. Navedeno pa zahteva sprejetje ustreznih ukrepov kriminalne politike s ciljem zmanjševanja in preprečevanja kriminalitete.

1. Vpliv elementov starega (socialističnega samoupravnega) sistema in okolja (kapitalističnega sistema)

Podobno, kot je zapisal Lenin: Socializem moramo graditi na ruševinah kapitalizma,¹¹ velja tudi za graditev novega družbenoekonomskega sistema v naših razmerah. Sistem, ki ga gradimo, ni neodvisen od vplivov socialističnega samoupravnega sistema, temveč so objektivne možnosti uspešnosti novega sistema v veliki meri determinirane s še vedno prisotnimi »krivici« neuspešnosti starega. Pretežnost družbene lastnine proizvodnih sredstev, dosežen politični in družbeni konsenz o nujnosti preobrazbe te lastnine v neko drugo obliko, ob odsotnosti odgovornosti za neuspešnost, poskusi socializacije izgube in krivde zanj, poglobljena socialna nasprotja ustvarjajo ugodno okolje za razvoj kriminalitete. Tako se pojavljajo za nov sistem specifične oblike kriminalitete – npr. kraja in razprodaja družbene lastnine, katerih negativni učinki in posledice se zaradi uporabljanja neprilagojenih, iz razvitih kapitalističnih držav prevzetih mehanizmov reševanja konfliktov še stopnjujejo. (Grobost ob reševanju tehnoloških in stečajnih presežkov delovne sile.) Zanihanje konfliktov, ki nastajajo kot posledica ostankov preteklosti¹² in vpliva okolja ali pa že samo objektivno dejstvo, da se ne dajo rešiti v trenutku, pa pomeni, da lahko objektivne in subjektivne okoliščine za razvoj kriminalitete tudi dolgo trajajo. Da torej ugodnih razmer za razvoj kriminalitete ob hitrih družbenoekonomskih spremembah ne smemo obravnavati le kot prehodne pojave in počakati, da obdobje, v katerem do teh pojavov prihaja, mine.

⁸ Milutinović, M., str. 293–294.

⁹ Ferfila, B., str. 394.

¹⁰ D. Riesman, povzeto po Goričar, J., str. 672.

¹¹ Lenin, V. I.: Država i revolucija, Beograd 1947, str. 82.

¹² Šinigoj izjavlja, da ni panično zaskrbljen zaradi razprodaje družbene lastnine. V članku Agonija gospodarstva se bliža kritični točki, Delo, 2. 3. 1990, str. 3.

2. Protislovje med potrebami in možnostmi njihovega zadovoljevanja

Z družbenimi spremembami se večja slojevitost družbe, krepijo se t. i. razredna nasprotja, manjša se interes za napredek družbe kot celote. Vzrok za nezainteresiranost prebivalstva za razvoj lahko iščemo v socialnoekonomski diferenciaciji, ki se po splošnem mnenju še pogloblja. Vpliva pa v dveh smereh. Pri tistih na gornjem delu socialnoekonomske statusne lestvice se kažejo očitna znamenja privatizacije: izločajo se iz tekočega družbenega dogajanja (razen v službi), usmerjajo se pretežno k pridobivanju materialnega bogastva zase in za družino in k potrošniškemu uživanju. Tisti pa, ki so na spodnjem delu te lestvice in se bolj ali manj težko – zaradi stalnega upadanja realnega osebnega dohodka, čezmerne inflacije, zaradi odpuščanja delavcev ob stečajih ali kot tehnološke presežke – celo zmeraj težje prebijajo skozi življenje, izgubljajo zaupanje v vrednote socialističnega sistema.¹³

Možnost za zadovoljevanje družbenih potreb in v okviru tega tudi potreb vsakega posameznika so ne glede na spremembe sistema manjše, zaradi napovedanih ukrepov ekonomske politike pa se še manjšajo, kar večja verjetnost povečanja kriminalitete.

3. Razmah drobne blagovne proizvodnje

Zakon o podjetjih je uzakonil enakost lastnine nad produkcijskimi sredstvi. Majhna podjetja – tudi ali pretežno v zasebni lastnini – naj bi s pobudo posameznika, oživljanjem novih vrst proizvodnje in njihovih nosilcev, bogatejšo ponudbo in z manjšimi stroški proizvodnje prispevala k oživljanju gospodarstva in pospešila izhod iz krize. Zasebna podjetja – pretežno storitvene dejavnosti in trgovine – so začela rasti kot gobe po dežju, k čemu so prispevali tako administrativni ukrepi, ki so po dolgem času omejevanja rasti tovrstnih podjetij sprostili njihov nastanek, kot tudi objektivna nujnost, saj se je vrsti do nedavnega zaposlenih v družbenih podjetjih, sedaj pa tehnoloških in stečajnih presežkov, ustanovitev lastnega podjetja kazala kot edina možnost.

Prekratko obdobje sprostitev zasebne pobude je za nami, da bi lahko presodili, koliko so ali bodo navedene sprostitev prispevale h gospodarskemu razvoju. Nedvomno pa so se že pokazali negativni družbeni pojavi, ki izvirajo iz brezkompromisnega prizadevanja in poskusa pridobivanja hitrega zaslужka in bogatenja:

- z izkoriščanjem nedorečenosti zakonodaje, tako davčne kot tiste, ki se nanaša na pogoje za ustanovitev podjetja, in posebej podjetij v mešani lastnini,
- z izkoriščanjem nedorečenosti glede določanja vrednosti podjetij, posebej vrednotenja specifičnih vložkov, kot je znanje,
- z izigravanjem predpisov, družbenih obveznosti,
- z izkoriščanjem svojih položajev vodilnih in vodstvenih delavcev v družbenih podjetjih in politiki, ipd.

4. Pluralnost lastnine nad produkcijskimi sredstvi

Ni sporna zahteva po nujnosti sožitja različnih oblik lastnine – družbene, državne, zasebne in lastnine tujih fizičnih in pravnih oseb. Sporna je predvsem

¹³ Primerjaj tudi Goričar, J., str. 672.

nedorečenost prehodov iz družbene lastnine v drugo – predvsem mešano, zasebno ali tujo, pričakovati pa je, da bo po neuspehih zasebnih ali mešanih podjetij problem enak tudi v nasprotni smeri.

Namesto da bi zasebna in mešana podjetja nastajala izključno na osnovi prihrankov ali na osnovi posojil, pridobljenih pod enakimi pogoji, kot jih pridobivajo družbena podjetja, na osnovi realne vrednosti vložka partnerjev, prehaja družbena lastnina v druge oblike nenadzorovano, nenačrtovano, brez objektivnih meril. Merilo za delitev in s tem možnost za pridobivanje večjih zaslužkov in bogastva v prihodnosti je moč in položaj posameznika v družbi, pa tudi moč, položaj in bogastvo družbenega podjetja, v katerem je posameznik zaposlen (z močjo ali brez nje – saj so »drobtinic z bogatinove mize« deležni pogosto vsi zaposleni),¹⁴ s katerim je posameznik povezan ali na katero ima vpliv.

Takšni pojavi, ki so že sami po sebi negativni, pa ob naraščanju nezaposlenosti, nižanju življenjskega standarda manjšajo interes za delo in prizadevanja za razvoj družbe kot celote, po drugi strani pa vplivajo na povečano kriminaliteto tudi v slojih, ki nimajo moči in možnosti, da bi si ustvarjali boljše življenjske razmere z »ravnanji, ki jih javno mnenje, predvsem pa organi oblasti in nadzora še niso označili kot deviantne«.¹⁵ Poštenost in skrb za preprečevanje negativnih pojavov tako v družbi kot celoti kot tudi v posameznem podjetju in nenazadnje tudi v družini morata biti predvsem prisotni pri predstavnikih oblasti, najvišjega vodstva v podjetjih, pa tudi pri starših v družini. Če tega ni, ne smemo biti presenečeni, če poskusov kršitev družbenih in moralnih norm in odsotnosti kakršnekoli skrbi za njihovo preprečevanje ne najdemo na drugih (nižjih) ravneh.¹⁶

5. Vpliv hitrega razvoja na kriminaliteto

Spremembe v posamezni družbi, posebej bistvene spremembe osnovnih struktur v družbi lahko vplivajo tudi na spremembe v kriminaliteti v tej družbi. Zato številni avtorji povezujejo kriminaliteto z družbenimi spremembami v določeni družbi, tudi (in posebej) z njenim razvojem. Praviloma so analize medsebojne odvisnosti obeh pojavov usmerjene v proučevanje vpliva razvoja:

– na obseg kriminalitete: empirične raziskave kažejo, da razvoj prispeva k povečanju kriminalitete, posebej še ko je ta nenačrtovan, hiter in neusklajen, saj v celotni družbi ali v njenem delu ustvarja pojave družbene neprilagodljivosti, velikega siromaštva in nasilja, ki vodi do organizirane delinkventnosti in terorizma.¹⁷ Tako osnovne vzroke kriminalitete iščejo pravzaprav v socialnih problemih, ki jih odpira razvoj, ne pa v spremembah v družbenih strukturah, ki jih prinaša. Hiter razvoj ima namreč za posledico velike migracije, spremembe obstoječih in ustanavljanje novih centrov razvoja s težnjo po centralizaciji, ki vodi k urbanizaciji, akumulaciji kapitala, delovne sile in služb. To pa se posledično kaže v socialnih problemih, ki so osnovni vzrok porasta kriminalitete:¹⁸

– na strukturo kriminalitete: v razvitejših družbah je med odkritimi delikti

¹⁴ Zakon o prometu in razpolaganju z družbenim premoženjem, Uradni list SFRJ, 84/1989, v tretjem členu določa, da je del sredstev, pridobljenih s prodajo družbenega premoženja, mogoče nameniti za enkratno izplačilo delavcem, zaposlenim v tem podjetju.

¹⁵ Ross, str. 30.

¹⁶ Primerjaj tudi Comer, J. M., str. 418.

¹⁷ U. Leone in U. Zvekić, str. 312.

¹⁸ Glej članek U. Leoneja, ki je pripravljen na osnovi raziskovanj OZN.

večji delež kaznivih dejanj proti lastnini (predvsem kraje), medtem ko v manj razvitih prevladujejo kazniva dejanja, povezana z nasiljem;

– na nove oblike kriminalitete.

Kriminologi sicer opozarjajo, da razvoj ni kriminogeni dejavnik sam po sebi, posebej še takrat ko:

– so rezultati, ki jih tak razvoj prinaša, enakomerno porazdeljeni med pripadnike posamezne družbe in zato napredek dejansko prispeva k izboljšanju življenjskega in delovnega standarda vsakega posameznika in družbe kot celote;

– je razvoj enakomeren, usklajen in načrtovan.¹⁹

O povezanosti gospodarske kriminalitete z razvojem je veliko manj zapisov. Kriminologi navedene vzročnosti niso posebej proučevali, temveč preprosto ugotavljajo, da so razvoj in družbene spremembe kriminogeni dejavniki, tudi kar zadeva gospodarsko kriminaliteto, saj »hitra rast trgovine in svetovne tehnološke revolucije predvsem na področjih transporta, komunikacij in prenosa denarja ustvarjajo naraščajoče možnosti za gospodarsko kriminaliteto«. ²⁰ Obseg in oblike gospodarske kriminalitete od dežele do dežele variirajo zaradi neenakih socialnih, ekonomskih in političnih razmer vsake družbe, ²¹ zaradi hitrih, neusklajenih in nenačrtovanih sprememb teh dejavnikov v posamezni deželi pa prihaja do novih oblik gospodarske kriminalitete in novih možnosti ogrožanja »političnega, ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja družbe, napadanja človekovih pravic, temeljnih svoboščin, miru, stabilnosti in varnosti.« ²²

Kriminaliteta z vidika hitrih sprememb v naši družbi

Ob ugotovljeni povezavi kriminalitete s spremembami v družbi oz. njenim razvojem pa se zastavlja vprašanje, koliko lahko hitre spremembe družbenega, ekonomskega, socialnega in političnega sistema pri nas vplivajo na kriminaliteto in posebej na gospodarsko kriminaliteto, koliko pa na spremembe v kriminaliteti vplivajo drugi dejavniki.

Razvoja oz. družbenih sprememb, posebej pa sprememb v gospodarskem sistemu, pri nas ne moremo obravnavati kot kriminalnega dejavnika samega po sebi. Vendar pa spremljajoči pojavi kažejo, da bodo korenite spremembe gospodarskega sistema, pa tudi družbenoekonomskih odnosov v družbi kot celoti zaradi:

– sprememb samih po sebi;
– nezadostne pripravljenosti sprememb in okolja na spremembe;
– nenačrtovanja sprememb, predvsem pa nepredvidevanja posledic sprememb na strukturo, odnose in obnašanja subjektov;

– povečanja nezaposlenosti, socialnih konfliktov, nižanja življenjske ravni, neenakomerne porazdelitve bremen posledic nujnih sprememb, ki jih je narekovala kriza sistema;

povzročile tudi spremembe v:

1. obsegu in strukturi kriminalitete,
2. pojavu novih oblik kriminalitete.

¹⁹ Glej UNAFEI, str. 225, in Leone, U., str. 312.

²⁰ Glej sklepno poročilo seminarja UNAFEI, str. 225.

²¹ Leone, U. in Zvekić, U. str. 314.

²² UNAFEI, str. 225.

1. Spremembe v obsegu in strukturi kriminalitete

Čeprav je v kratkem obdobju delovanja družbe v spremenjenih razmerah težko ugotovljati, koliko so povečanja kriminalitete in spremembe v njeni strukturi rezultat povečane aktivnosti organov nadzora oz. posameznih služb, pa prvi podatki o kriminaliteti v letošnjem letu v naši republiki nesporno kažejo, da se je tudi dejansko povečala. 550% povečanje števila ropov, 145% povečanje mladoletniške kriminalitete, 42% povečanje kriminalitete belega ovratnika v letošnjem januarju v primerjavi z lanskim so številke, ki so težko zgolj naključne in kažejo na spremenjen vpliv in delovanje kriminogenih dejavnikov.²³

Ugotovljeno povečanje kriminalitete je na eni strani posledica sprememb v gospodarskem sistemu samem po sebi, po drugi pa posledica posledic teh sprememb, hkrati pa tudi njihov vzrok. Tako je predvsem povečano število kaznivih dejanj, kot so tatvine, ropi, mladoletniška delinkvenca, v prvi vrsti posledica vpliva gospodarske depresije in ekonomske krize, v kateri smo, naraščanja siromaštva in nezaposlenosti. Medtem ko vzroke naraščanja kriminalitete belega ovratnika in s tem v zvezi tudi pojav novih oblik tovrstne kriminalitete predvsem v gospodarstvu in v zvezi z njim lahko ustrezneje pojasnimo s spremembami v družbeno-ekonomskem sistemu, ki je njihov nastanek omogočil.

2. Nove oblike gospodarske kriminalitete

V spremenjenih družbenih in gospodarskih razmerah prihaja do novih oblik gospodarske kriminalitete, ki bi jih lahko razdelili v tri večje skupine:

1. *oblike deviantnih ravnanj, ki v naši zakonodaji še niso inkriminirana, so pa znane v razvitih tržnih gospodarstvih;*

2. *oblike deviantnih ravnanj, ki so v naši zakonodaji sicer inkriminirana, vendar pa se v spremenjenem gospodarskem sistemu pojavljajo v obliki, ki nima vseh sestavih kaznivega dejanja;*

3. *nove oblike deviantnih ravnanj, specifične za naš družbenoekonomski sistem.*

Kot tipičen primer za prvo skupino, t.j. za *oblike deviantnih ravnanj, ki v naši zakonodaji še niso inkriminirane, so pa znane v razvitih tržnih gospodarstvih*, bi lahko navedli kazniva dejanja, povezana s trgov kapitala, predvsem pa trgov vrednostnih papirjev, čeprav ne bi smeli zanemariti vsebinsko podobnih možnih kaznivih dejanj v povezavi s t. i. blagovnimi borzami. Čeprav pri nas že nekaj časa deluje nekakšen kvazi trg denarja, na katerem pa lako nastopajo le banke (pri čemer z vidika kazenske zakonodaje ni zanemarljivo vprašanje, kolikšen del denarja se pretaka preko teh trgov, kakšen in komu pa mimo teh trgov, mimo dogovorjenih obrestnih mer in mimo pogojev za pridobitev in objektivnih meril za razdelitev prostega kapitala), pomeni ustanovitev borz vrednostnih papirjev, v katere vstopamo brez ustrezne kazenske zakonodaje, področje, na katerem bo treba v prihodnosti veliko narediti. Z borzo so povezane t. i. goljufije nesolventnosti, goljufije, povezane z izdajo delnic in obveznic preko višine kapitala podjetja, prodajo in nakupom vrednostnih papirjev lastnega ali drugega podjetja z namenom goljufije; ob konfliktu med dolžnostjo in osebnim interesom prihaja tudi do goljufij, katerih nosilci so delavci borze, ipd.

²³ Glej članek Kaznivih dejanj za polovico več. DELO, 3. 3. 1990, str. 5.

Kot primer za *oblike deviantnih ravnanj, ki so v naši zakonodaji sicer inkriminirana, vendar pa se v spremenjenem gospodarskem sistemu pojavljajo v obliki, ki nima vseh sestavin kaznivega dejanja*, bi lahko navedli stečaj podjetja. Povzročitev stečaja je tudi v KZ SRS kaznivo dejanje,²⁴ vendar le, če »odgovorna oseba ve, da OZD ni zmožna plačila, pa omogoča, da organizacija nesmotrno troši sredstva ali jih odtuje za izredno nizko ceno, se čez mero zadolžuje, prevzema nesorazmerne obveznosti, lahkomišelnost sklepa in obnavlja pogodbe z osebami, ki niso zmožne plačila, opušča pravočasno uveljavitev terjatev in s tem povzroči stečaj . . .« Odgovorno osebo po tem členu preganjamo zaradi vzrokov, ki so pripeljali do stečaja. Kaj pa posledice? V nasprotju s takšno interpretacijo namreč v večini razvitih tržnih gospodarstev menedžer podjetja ni storilec gospodarske kriminalitete, če je podjetje nelikvidno, to je, če ni sposobno plačati svojih obveznosti ali če je čezmerno zadolženo in je posledica tega stečaj, temveč le če stori določena dejanja, s katerimi oškoduje svoje upnike, kot sta npr. skrivanje aktive, prenos aktive na drugo osebo s ciljem, da se oškodujejo upniki ali zaposleni ipd.²⁵

Po dolgem obdobju, ko stečajev pri nas skoraj ni bilo, se za prvo tromesečje letošnjega leta napoveduje 230 stečajev podjetij. Kljub temu, da je stečaj podjetja ocenjen kot pozitiven premik v našem gospodarstvu, saj naj bi propad neuspešnih podjetij posredno večal uspešnost narodnega gospodarstva kot celote, pa prinaša stečaj v naše gospodarsko in širše družbeno življenje tudi vrsto negativnosti, ki bi jih morala kazenska zakonodaja sankcionirati, pa jih ne. Ali je kazniv stečaj s ciljem:

- rešiti se presežka delavcev,
- oškodovati upnike, čeprav ti potem odpišejo svoje terjatve ali pa so prikrajšani za realne obresti (primer Tomosa),
- pridobiti nepoštene prednosti pred drugimi. (Pravočasen stečaj omogoči pridobitev posojil pod ugodnejšimi pogoji, nepovratnih sredstev, pomoč družbene skupnosti . . .)

Če gre pri tovrstnih kaznivih dejanjih le za takšna, ki so prehodna, je mogoče reševati problem s podreditvijo stanja pravni normi, pri čemer pa je treba zagotoviti enako tolmačenje veljavne zakonodaje,²⁶ če je mogoče pričakovati, da so trajna, pa jih je treba ustrezno inkriminirati.

V tretjo skupino *novih oblik deviantnih ravnanj, specifičnih za naš družbeno-ekonomski sistem*, bi lahko uvrstili dejanja, ki jih v zadnjem času označujemo kot pojave razdelitve, razgrabitve oz. razvodenitve družbene lastnine. Čeprav se na prvi pogled zdi, da so to pojavi, ki nimajo enakovrednih v svetu, in da se zato pri oblikovanju potrebnih novih inkriminacij ne bo mogoče zgledovati po drugih kazensko-pravnih sistemih, ali pa da gre za prehodne pojave, ki bodo z utrditvijo novega družbeno-ekonomskega sistema izginili, pa primerjava posameznih primerov tovrstnih odkritih deviantnih ravnanj kaže, da to ni tako: tudi razvita tržna gospodarstva se borijo s problemi dokazovanja nepoštenosti ter prisvajanja²⁷ in »razbijanja« podjetij s strani vodstev.²⁸

Mogoče je sicer predpostaviti, da je vrsta izmed novih oblik gospodarske kriminalitete, ki so se že pojavile ali pa jih je glede na spremembe družbeno-ekonomskega sistema možno pričakovati, le kratkoročne, prehodne narave in da bo

²⁴ Glej 128. člen KZ SRS.

²⁵ Schneider, H. J. str. 132.

²⁶ Bandkowi, K., str. 361.

²⁷ Leigh, L. H., str. 94.

²⁸ Commer, J. M., str. 267

z dokončno uveljavitvijo reforme gospodarskega in političnega sistema izginila, vendar pa je hkrati res, da bodo nekatera izmed njih brez ustreznega preganjanja lahko povzročila nepopravljivo gospodarsko, družbeno, politično in moralno škodo.

Pričakovane spremembe v oblikah gospodarske kriminalitete in njihova inkriminacija

Pričakovane spremembe v obsegu in oblikah kriminalitete, in posebej gospodarske kriminalitete pri nas, pa zahteva tudi spremembe v kazenskoopravnem sistvu družbenega gospodarstva in gospodarskega sistema, saj kazenskoopravne sankcije, ki so varovale družbeno lastnino proizvodnih sredstev v pogojih pluralnosti lastnine ob pretežnosti družbene lastnine, tržnega gospodarstva in dobička kot osnovnega motiva gospodarjenja, ne zadoščajo več.

Problem ni v tem, da posameznih deviantnih, družbeno nevarnih ravnanj po obstoječi zakonodaji ne bi mogli kaznovati. V našem kazenskoopravnem sistemu se je že v preteklosti premagoval problem neustreznih kazenskoopravnih inkriminacij tako, da so se nekatera deviantna, družbeno škodljiva dejanja zoper družbeno lastnino opredeljevala kot kazniva dejanja, ki niso bila v ustrezni odvisnosti od stopnje njihove družbene nevarnosti; nekatera so ostala nekaznovana ali pa so bila opredeljena kot kazniva dejanja, katerih bistvo je tako abstraktno in posplošeno, da se lahko v njihovem okviru obravnavajo prav vsa deviantna ravnanja, za katera ni mogoče najti natančnejše kazenskoopravne norme.²⁹ Tipičen primer za takšno ravnanje je »Agrokomerc«.³⁰

Kljub temu, da so gospodarski prestopki inkriminirani v več kot tri tisoč odredbah v preko dvesto zakonih, da se številno odredb, ki inkriminirajo zakonske prekrške, ne da določiti,³¹ obstaja, posebej na področju kaznivih dejanj,³² vrsta ekonomskih odnosov, ki niso pokriti s kazensko inkriminacijo.³³ Vzporedno z gospodarsko reformo, ki smo ji priča oz. ki je pred nami, in s prehodom na popolnoma tržno gospodarstvo ob različnih oblikah lastnine, bi morali spreminjati obstoječo kazensko zakonodajo. Zahteva po njeni spremembi ne pomeni zahteve po večjem številu inkriminacij, temveč po zmanjšanju števila inkriminacij na področju gospodarskih prestopkov in prekrškov na eni strani ter prilagoditev vrste obstoječih že inkriminiranih kaznivih dejanj spremenjenim ekonomskim, družbenim in političnim razmeram, v katerih deluje naše gospodarstvo in devianti v njem.

Če ugotovimo, da vrsta družbeno škodljivih ravnanj z največjimi negativnimi posledicami za družbo kot celoto v preteklosti ni bila kazensko preganjana, ker so bili storilci teh dejanj spretnejši pri njihovem prikrivanju kot organi pregona pri njihovem odkrivanju, ker so bili na takih družbenih položajih, da so vplivali na organe odkrivanja, pregona in celo pravosodja in so tako ostajali zunaj dosega zakona, pa je hkrati tudi res, da vrsta družbeno škodljivih dejanj z največjo povzročeno škodo že za dosedanje razmere ni bila inkriminirana.³⁴ V spremenjenih družbenih, gospodarskih in političnih razmerah, ki odpirajo nove možnosti za

²⁹ Lazarevič, L., str. 41.

³⁰ J. Čirič, str. 82.

³¹ Stajić A., str. 15.

³² Čirič, J., str. 84.

³³ Čirič, J., str. 83.

³⁴ Čirič, J., str. 86.

oškodovanje gospodarstva in gospodarskega sistema naše družbe, pa je mogoče ob vrsti družbeno škodljivih ravnanj v gospodarstvu in v zvezi z njim, s katerimi se organi odkrivanja in pregona že srečujejo, realno predpostaviti, da bo število takšnih inkriminiranih ali neustrezno inkriminiranih ravnanj še naraščalo.

Sklepna ugotovitev

Pred nami je torej obdobje presojanja, ali obstoječe pravne norme ustrezno inkriminirajo vse najpomembnejše oblike gospodarske kriminalitete, s katerimi se srečujemo, ali pa jih glede na pričakovane spremembe v družbenem in ekonomskem sistemu lahko pričakujemo, in to na način, ki bo omogočal tudi njihovo dokazovanje. Preden nam bo uspelo opraviti to zahtevno delo, pa je nujno ravnanje posameznikov, organiziranih skupin in podjetij presojati z vidika njihove družbenoekonomske, pa tudi moralne in etične škode in podrejeni stanje pravni normi. Pri tem seveda ne smemo mimo zahtev po enakem tolmačenju posameznega ravnanja, objektivni oceni njegove škodljivosti in škodi, primerni kazenski sankciji. S ciljem zagotavljanja enakosti pred zakonom, pa tudi varovanja družbenega materialnega in moralnega bogastva, so zato v tem prehodnem obdobju nujne ustrezne komunikacije med organi nadzorstva, tožilstva, sodstva, pa tudi raziskovalnih organizacij.

V vsakem primeru pa mora reformo gospodarskega sistema spremljati tudi reforma kazenskopravne zaščite družbene, pa tudi drugih oblik lastnine, da bi se zmanjšali družbenopravni posegi v gospodarjenje, kar bi omogočilo vzpostavitev tržnih mehanizmov gospodarjenja in tržnih zakonitosti. Zahteva po delovanju trga pa ne sme in ne more pomeniti zahteve po anarhiji in brezpravnosti, temveč po vzpostavljanju večje racionalnosti poslovanja kolektivov, stabilnosti in pravne varnosti tako glede pravnega kot gospodarskega sistema.

UPORABLJENA LITERATURA:

1. Abeerin, Z.: *Combating Economic Crimes – the Singapore Experience*, Fuchu, Tokyo, Japan, UNAFEI april/1987, str. 189–207.
2. Bandekow, K.: *Strafvaver Missbrauch des elektronischen Zahlungsverkehrs*. Schmidt Romhild, Lubeck 1989, 383 str.
3. Comer, M. J.: *Corporate Fraud*. Second Edition, McGraw-Hill Book Company, London 1989, 453 str.
4. Čirić, J.: *Reforma privrednog sistema i kaznenopravna zaštita društvene svojine*. Jugoslovska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd 27/1989/3, str. 81–91.
5. Engels, F.: *Položaj radničke klase u Engleskoj*. Beograd 1951, str. 154.
6. Ferfila, B.: *Kriza jugoslovskega ekonomskega sistema*. Naši razgledi, Ljubljana 34/1985/13, str. 394–395.
7. Gibbons, D. C.: *The Criminological Enterprise*. Prentice-Hall, New Jersey 1979, 226 str.
8. Goričar, J.: *O nekaterih dezintegrativnih pojavih v naši družbi*. Naši razgledi, Ljubljana 32/1983/23, str. 671–673.
9. Lazarević, L.: *Krivična odgovornost za nesavestan odnos prema sredstvima u društvenoj svojini*. Referat na posvetovanju Krivična odgovornost u udruženom radu i društveni položaj i uloga pravosudnih organa. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Šibenik 1988, str. 25–44.
10. Leigh, L. H.: *Aspects of the Control of Commercial Fraud in the United Kingdom*. Fuchu, Tokyo, Japan, UNAFEI, str. 89–103, april/1987, str. 128–158.
11. Pečar, J.: *Družbene spremembe in kriminologija*. Teorija in praksa, Ljubljana 14/1977/4, str. 363–382.
12. Ross, E. A.: *The Criminaloid*. V zbirki *White Collar Crime*. Geis in Meier, The Free Press, New York 1977, str. 20–35.
13. Schneider, J. H.: *Economic Crime and Economic Criminal Law in the Federal Republic of Germany*, Fuchu, Tokyo, Japan, UNAFEI, april/1987, str. 128–158.
14. Stajić, A.: *Kaznenopravna zaštita društvene imovine*. Pravna misao, 1981/9–10, str. 15.

15. UNAFEI: Resource material No. 31: Economic Crime: Its Impacts on Society and Effective Prevention. 73. Mednarodni seminar, Fochu, Tokyo, Japan, UNAFEI, April/1987, 325 str.

16. Žnidaršič-Kranjc, A.: Spremembe v razporeditvi lastnine in moči kot posledica sprememb v družbenoekonomskem sistemu. RKK, Ljubljana 41/1990/1, str. 5-25.

V treh slovenskih delovnih organizacijah smo združili svoje znanje, izkušnje in finančni potencial ter lahko ponudimo:

- razvoj novih tehnologij čiščenja, operativnih sistemov čiščenja
- razvoj opreme s področja čiščenja odpadnih voda
- projektiranje in izvedbeni inženiring
vseh vrst komunalnih in industrijskih čistilnih naprav
opreme za končno dispozicijo gošč iz vseh vrst čistilnih naprav
objektov za obdelavo in odlaganje posebnih odpadkov
objektov za oskrbo z vodo in osnovne hidrotehnike
opreme za vodenje in nadzor tehnoloških procesov
opreme za čiščenje dimnih plinov na termoenergetskih objektih
- izvajanje vseh meritev v lastnem atestiranem laboratoriju
- izvajanje polindustrijskih preizkusov čiščenja vseh vrst voda
- usposabljanje kadrov za delo na čistilnih napravah
- spremljanje parametrov čiščenja pri zagonu čistilnih naprav.

Tako povezani predstavljamo najmočnejšo asociacijo na jugoslovanškem prostoru, ki pokriva kompletno ponudbo s področja ekologije.